

Kdo sem, kdo smo

Dominik Smole: ANTIGONA. SNG Nova Gorica, 16. 2. 2023.

Foto: Peter Uhan / SNG Nova Gorica

Starogrški mit o Antigoni, ki ga je v brezčasno tragedijo ujel Sofoklej, že od svojega nastanka navdušuje dramske ustvarjalce, zato je navdihnil številna dramska besedila. Med njimi je tudi klasika **Dominika Smoleta**, ki jo v tej sezoni predstavljajo v Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica. Poetična drama *Antigona* v uprizoritvi režiserja **Luke Marcena** na novogoriškem odru zaživi v uprizoritvi, ki se poklanja genialnosti dramatika. Če so delu iz leta 1960 v preteklosti pripisovali različne pomene, posebej v okviru polpretekle zgodovine, pa se tokratna interpretacija osredotoča na univerzalne vidike te poetične drame.

Smoletovo delo prevzema osrednjo dramsko zgodbo o Antigoni, ki želi pokopati svojega brata Polinejka, pri tem pa ji nasprotuje vplivni stric, novi kralj Kreon. Družba Polinejka, Antigoninega in Ismeninega brata, razglasi za izdajalca, zato na kralja, njegovega strica, pritiska z zahtevo, naj ga kaznuje in mu odreče pokop. Javnost po drugi strani za njegovega brata Eteokla predvidi časten grob, kar še stopnjuje pritiske na družino. Kralj se odloči prepovedati pokop Polinejkovega trupla, čemur se upre njegova nečakinja Antigona, sprva v sodelovanju s svojo sestro Ismeno. Kreon jima dovoli, da brata pokopljeta le, če ga bosta iskali v temi, vendar sestri tega ne upoštevata, kar njunega strica silno ujezi. Ko je v družini popustil adrenalin po koncu tebanske vojne, bi lahko nastopil čas za introspektivni premislek, čas za odpuščanje, za sprejemanje drug drugega. To možnost predstavlja Antigona, a večina likov raje izbere druge strategije – od sovražnega obtoževanja do pozabe v omami. Ismena popusti pod pritiski in se odpove iskanju brata, Antigono, ki še vedno išče bratovo truplo, zdaj s pomočjo Paža, pa razglasi za blazno. Ko Antigona naposled najde Polinejka, je tudi sama obsojena na smrt, njeno idejo pa nadaljuje Paž, ki ostane živ.

Tudi Antigono v Smoletovi drami liki nenehno komentirajo, njeno resnico postavljajo v različne okvire, ne da bi se ona lahko branila in pojasnila svoje stališče, ne da bi spregovorila.

Delo Dominika Smoleta zaznamuje drzna odločitev, da naslovni lik v drami sploh ne nastopi, o Antigoni se le govori. Morda odsotna dramska oseba na ta način – ko nima telesa in ni vpeta v vsakodnevno dogajanje – še lažje predstavlja visoke ideale: etičnost, neodvisnost, svobodo, pravičnost. »Antigona je tisto, kar človek ve, da bi moral biti,« je nekoč zapisal avtor drame. Njen kontrast, sestra Ismena, po drugi strani popusti v svojih idealističnih podvigih prav zaradi pragmatičnih razlogov, med drugim zato, ker je zaradi nenehnega iskanja fizično že popolnoma izčrpana. Po drugi strani je Antigona kot odsotno mesto v strukturi opomenjanja tudi tarča pomenov, ki ji jih skušajo pripisati drugi. Kot zapiše francoski filozof Jacques Rancière v delu *Emancipirani gledalec*, problem sodobnih medijev ni zgolj množično prikazovanje podob žrtev, na primer prek televizijskih zaslonov, ampak predvsem dejstvo, da te žrtve sploh ne pridejo do besede, saj jih komentirajo drugi, ki si s tem njihovo zgodbo prilastijo. Tudi Antigono v Smoletovi drami liki nenehno komentirajo, njeno resnico postavljajo v različne okvire, ne da bi se ona lahko branila in pojasnila svoje stališče, ne da bi spregovorila.

Režiser Luka Marcen se je odločil za gledališko upodobitev, ki slavi izjemno besedilo in ga postavlja v ospredje odrskega izraza. Gledalci sledijo konverzacijam med liki, prelomi v dogajanju pa so zaznamovani s kontrastnimi spremembami prizorišča, na primer od domače jedilnice do izpraznjenega prizorišča zabave. Če ob branju Sofoklejeve *Antigone* čutimo, da liki prinašajo neke izgrajene svetovne nazore, pa pri *Antigoni* Dominika Smoleta čutimo bolj dinamično izgrajevanje in rušenje psiholoških struktur in pogledov na svet: posebej se to kaže pri liku Ismene, ki je v drami osrednji in se polagoma vdaja usodi okolja, v katerem živi. Režija se je osredotočila na intimni vpogled v razkol družinskih vezi, s tem pa je razgalila intimnejše plasti besedila posebej skozi oči protagonistke, ki ni Antigona, marveč njena sestra. Ismena si želi le družinske sloge, varnosti harmoničnega okolja, ki bi jo sprejemalo. Skozi njeno zgodbo spremljamo dramo o pritiskih, o svetu, ki je vržen s tečajev, dramo o univerzalnem človeškem občutju izgubljenosti. Iskanje trupla v vojnem razdejanju je tudi iskanje lastne identitete in identitete družine ter širše skupnosti, vendar se v delu izkaže za neuspešno. Poanto odlično podčrta tudi scenografija **Branka Hojnika** z izjemno pozornostjo za detajle. Dotrajano stanovanje, ki bi ga glede na opremo lahko umestili nekam v drugi del minulega stoletja, starinski lesteneč, črn klavir, zelena tla v barvi šolske krede, rjavo pobarvano leseno pohištvo, sprane stene, srebrn svečnik in tradicionalni jušni krožniki nas v prvem dejanju umestijo v družinski krog, ki začne počasi razpadati, kar je vidno na prehodu v drugo dejanje, ko se »stavba« pred gledalci kos za kosom poruši in znajdejo se v dvorani, kjer se končuje zabava za zmagovalce. Scenografija z gledalci komunicira tudi z lučmi – oblikovalec svetlobe je **Andrej Hajdinjak** – ki odrski izraz zaznamujejo s pomembnimi premenami atmosfere. Scenografija dobro komunicira s kostumi **Ane Jane**, ki po drugi strani s svojo klasično rezerviranostjo – zaznamujejo jih zamolkli rjavo-sivi toni, dolgi rokavi in pokrita koža – rezonirajo vloge, ki jih liki iz te pomembne družine igrajo v javnosti.

Dramaturgija **Ane Kržišnik Blažica** in **Roka Andresa** s spoštovanjem do izvirnega teksta odlično sodeluje s fokusom režije in si ob tem zada nalogo gledalca prepričati s šarmom dramske umetnine. Zato pride v uprizoritvi posebej do izraza interpretacija igralskega ansambla SNG Nova Gorica, posebej kadar gledalci igro spremljajo od blizu, saj mnogo neizrečenih vsebin igralci interpretirajo s subtilnimi kretnjami in izrazi na obrazu. Ismeno z vso občutljivostjo za njene dileme uprizori **Arna Hadžialjević**, njena protiutež pa v tretjem dejanju postane Paž – **Lara Fortuna** – ki stopi v ospredje in z močno odrsko prezenco učinkovito prikaže osamosvojeno osebo, ki sledi svoji vesti. **Blaž Valič** v vlogi Kreona izpostavi človeka, ki je izbral svojo javno funkcijo; v nenehnem utrjevanju njegove avtoritete v novi vlogi – tudi z znašanjem nad stražnikom, ki ga igra **Gorazd Jakomini** – pa gledalec začuti, da v tej veliki praznini, ki je nastopila po vojni, ni prepričan vase. Vloga Teiresiasa, ki jo odigra **Bine Matoh**, daje z intenzivnim izrazom gledalcu slutiti močno notranje dogajanje. Igralec dobro prikaže, kako lik prevzame šovinizem zmagovalcev, posledica pa je rušenje vsakršne človeške občutljivosti. Poanto podčrta intenzivna glasba, pod katero se je podpisal **Mitja Vrhovnik Smrekar**. Lik Kreonovega sina in Antigoninega zaročenca Hajmona upodobi **Jure Kopušar**, ki izpostavi njegovo željo po pozabi zgodovine in težnjo po užitku v danem trenutku. Z odlično kolektivno igro so igralci kos tudi problemskim, filozofskim in poetičnim delom besedila, prosti verz na odru deluje gibko. Gledalce bo ta gledališka upodobitev očarala z jezikovno

ubranostjo in odlično igro ter jih prevzela z dobro odmerjenimi vizualnimi učinki, predvsem pa bo oživila zgodbo o Antigoni v sodobni stvarnosti, ki jo še kako potrebuje.
